

Diferencijalna jednačina sa razdvojenim promenljivim
 Jednačina oblika

$$y' = f_1(x) \cdot f_2(y) \quad (1)$$

je *diferencijalna jednačina sa razdvojenim promenljivim* ili *diferencijalna jednačina koja razdvaja promenljive*. Množenjem obe strane prethodne jednačine sa dx i deljenjem sa $f_2(y)$, uz uslov da je $f_2(y) \neq 0$ na nekom intervalu, dobijamo

$$\frac{dy}{f_2(y)} = f_1(x) dx.$$

Integracijom, dobijamo da je

$$\int \frac{dy}{f_2(y)} = \int f_1(x) dx + C.$$

Prema tome, ako su zadovoljeni uslovi Košijeve teoreme na nekoj oblasti G , onda je prethodnom relacijom definisano opšte rešenje (opšti integral) diferencijalne jednačine (1) na toj oblasti.

Ako za neko $y = y_0$ važi da je $f_2(y_0) = 0$, onda je očigledno $y = y_0$ takođe rešenje razmatrane jednačine.

Diferencijalna jednačina sa razdvojenim promenljivim može biti zadana i nešto drugačije, tj. u takozvanoj razvijenoj formi:

$$P_1(x) \cdot Q_1(y) dx + P_2(x) \cdot Q_2(y) dy = 0.$$

Deljenjem obe strane prethodne jednačine sa $Q_1(y) \cdot P_2(x)$ dobijamo

$$\frac{P_1(x)}{P_2(x)} dx + \frac{Q_2(y)}{Q_1(y)} dy = 0,$$

odakle sledi da je

$$\int \frac{P_1(x)}{P_2(x)} dx + \int \frac{Q_2(y)}{Q_1(y)} dy = C.$$

Primitimo da mogu postojati rešenja polazne diferencijalne jednačine koja zadovoljavaju uslov $Q_1(y) \cdot P_2(x) = 0$. Ako ta rešenja nisu sadržana u opštem integralu, onda ona predstavljaju singularna rešenja polazne jednačine.

Jednačina

$$y' = f(ax + by + c), \quad a, b, c \in R,$$

se smenom

$$u = ax + by + c$$

svodi na diferencijalnu jednačinu sa razdvojenim promenljivim. Zaista, u tom slučaju imamo da je

$$u' = a + by',$$

tj.

$$y' = \frac{u' - a}{b}, \quad b \neq 0,$$

(slučaj $b = 0$ je trivijalan, tj. tada se do rešenja dolazi neposrednom integracijom), odakle dobijamo diferencijalnu jednačinu sa razdvojenim promenljivim

$$u' = a + bf(u).$$

Primer 0.1 *Naći rešenje diferencijalne jednačine*

$$(1 + x^2) dy + y dx = 0,$$

koje zadovoljava uslov $y(1) = 1$.

Lako se dobija da je prethodna jednačina ekvivalentna jednačini

$$\frac{dy}{y} + \frac{dx}{1 + x^2} = 0, \quad y \neq 0.$$

Odatle dobijamo da je

$$\ln |y| + \operatorname{arctg} x = C.$$

Stavljajući da je $y = 1$ i $x = 1$, dobijamo da je $C = \frac{\pi}{4}$. Prema tome, traženo partikularno rešenje, tj. partikularni integral ima oblik

$$\ln |y| + \operatorname{arctg} x = \frac{\pi}{4}.$$

Napomenimo da bi funkcija $y(x) \equiv 0$ mogla biti rešenje polazne jednačine, ali zbog početnog uslova $y(1) = 1$ je ne razmatramo kao kandidata za partikularno rešenje.

Homogena diferencijalna jednačina

Za funkciju $f(x, y)$ kažemo da je *homogena* ako za svako $\lambda > 0$ važi

$$f(\lambda x, \lambda y) = f(x, y).$$

Diferencijalna jednačina

$$y' = f(x, y)$$

je *homogena diferencijalna jednačina* ako je funkcija $f(x, y)$ homogena. Jasno je da uzimajući da je $\lambda = \frac{1}{x}$ imamo da je

$$f(x, y) = f\left(\frac{1}{x}x, \frac{1}{x}y\right) = f\left(1, \frac{y}{x}\right),$$

pa možemo reći da je diferencijalna jednačina homogena ako je oblika

$$y' = f\left(\frac{y}{x}\right). \quad (2)$$

Uvedimo smenu

$$\frac{y}{x} = u.$$

Tada imamo da je

$$y = x \cdot u$$

pa, na osnovu pravila za izvod proizvoda, imamo da važi

$$y' = u + x \cdot u'.$$

Na taj način iz (2) dobijamo diferencijalnu jednačinu sa razdvojenim promenljivim

$$u + x \cdot u' = f(u),$$

odnosno

$$x \cdot \frac{du}{dx} = f(u) - u.$$

Ako je

$$f(u) - u \neq 0,$$

onda je prethodna jednakost ekvivalentna sa

$$\frac{du}{f(u) - u} = \frac{dx}{x}.$$

Odatle dobijamo da je rešenje homogene jednačine dato sa

$$\int \frac{du}{f(u) - u} = \ln |x| + C.$$

4

Ako za neko u_0 važi da je

$$f(u_0) - u_0 = 0,$$

onda je i

$$u = u_0$$

tj.

$$y = x \cdot u_0$$

takođe rešenje posmatrane jednačine.

Primer 0.2 *Naći rešenje diferencijalne jednačine*

$$y' = \frac{xy^2 - yx^2}{x^3}$$

koje zadovoljava uslov $y(-1) = 1$.

Deljenjem izraza u brojiocu i imeniocu razlomka sa x^3 , dobijamo jednačinu

$$y' = \left(\frac{y}{x}\right)^2 - \frac{y}{x}.$$

Uvođenjem smene

$$\frac{y}{x} = u$$

dobijamo diferencijalnu jednačinu koja razdvaja promenljive

$$u + x \cdot u' = u^2 - u,$$

tj.

$$\frac{du}{u^2 - 2u} = \frac{dx}{x}.$$

Integracijom i vraćanjem smene dobijamo

$$\frac{y - 2x}{y} = Cx^2,$$

dok se partikularno rešenje dobija za $C = 3$.

Linearna diferencijalna jednačina

Jednačina oblika

$$y' + P(x)y = Q(x), \tag{3}$$

gde su $P(x)$ i $Q(x)$ date funkcije koje su neprekidne na nekom intervalu (a, b) , je *linearna diferencijalna jednačina*. Postoji više načina za njihovo rešavanje, a mi ćemo ovde prikazati Bernulijev metod.

Potražimo rešenje posmatrane jednačine u obliku proizvoda dve funkcije, tj. neka je

$$y(x) = u(x) \cdot v(x).$$

U tom slučaju jednačina (3) postaje

$$u(x) \frac{dv}{dx} + v(x) \frac{du}{dx} = Q(x) - P(x)u(x)v(x),$$

odnosno

$$u(x) \left(\frac{dv}{dx} + P(x)v(x) \right) + v(x) \frac{du}{dx} = Q(x).$$

Izaberimo za funkciju $v(x)$ jedno od rešenja diferencijalne jednačine

$$\frac{dv}{dx} + P(x)v(x) = 0.$$

To je jednačina koja razdvaja promenljive pa prema tome dobijamo da je

$$\frac{dv}{v(x)} = -P(x) dx.$$

Odatle je

$$\int \frac{dv}{v(x)} = - \int P(x) dx.$$

Zaključujemo da je da

$$\ln |v(x)| + \ln C = - \int P(x) dx,$$

odnosno

$$Cv(x) = e^{- \int P(x) dx}.$$

Uzimajući da je $C = 1$, dobijamo jedno od rešenja

$$v(x) = e^{- \int P(x) dx}.$$

Dalje, imamo da $u(x)$ mora biti rešenje jednačine

$$v(x) \frac{du}{dx} = Q(x),$$

6

tj.

$$du = \frac{Q(x) dx}{v(x)}.$$

Integracijom, konačno dobijamo da je

$$\int du = \int \frac{Q(x) dx}{v(x)},$$

tj.

$$u(x) = \int Q(x) e^{\int P(x) dx} dx + C.$$

Na taj način smo dobili formulu za rešenje linearne diferencijalne jednačine (3):

$$y = e^{-\int P(x) dx} \left[C + \int Q(x) e^{\int P(x) dx} dx \right]. \quad (4)$$

Napomenimo da u slučaju kada je $Q(x) \equiv 0$ na (a, b) , polazna jednačina predstavlja diferencijalnu jednačinu koja razdvaja promenljive i njeno rešenje je tada dato sa

$$y = C e^{-\int P(x) dx}.$$

Ilustrirajmo na jednom primeru Bernulijev postupak za rešavanje linearnih diferencijalnih jednačina.

Primer 0.3 *Naći opšte rešenje diferencijalne jednačine*

$$y' + \operatorname{tg} x \cdot y = \frac{1}{\cos x}.$$

Neka je $y = uv$ gde je $u = u(x)$ i $v = v(x)$. Tada je

$$y' = u'v + uv',$$

pa polazna diferencijalna jednačina postaje

$$u'v + uv' + \operatorname{tg} x \cdot uv = \frac{1}{\cos x}.$$

Odatle je

$$u'v + u(v' + v \operatorname{tg} x) = \frac{1}{\cos x}.$$

Izaberimo funkciju $v(x)$ tako da izraz u zagradi bude jednak nuli, tj. rešimo diferencijalnu jednačinu

$$v' + v \operatorname{tg} x = 0.$$

Razdvajanjem promenljivih dobijamo

$$\frac{dv}{v} = -\operatorname{tg} x dx.$$

Integracijom i uzimanjem za konstantu $\ln|C|$ umesto C , dobijamo

$$\ln |v| = \ln |\cos x| + \ln |C|,$$

tj.

$$v(x) = C \cos x.$$

Pošto nam je dovoljno samo jedno rešenje stavimo da je $C = 1$ i dobijamo da je $v(x) = \cos x$. Sada nam preostaje da rešimo diferencijalnu jednačinu

$$u' \cdot \cos x = \frac{1}{\cos x}.$$

Imamo da je

$$du = \frac{dx}{\cos^2 x},$$

pa je

$$u(x) = \operatorname{tg} x + C.$$

Prema tome, opšte rešenje polazne diferencijalne jednačine je

$$y(x) = u(x) \cdot v(x) = (\operatorname{tg} x + C) \cos x,$$

ili

$$y(x) = C \cos x + \sin x.$$

Primer 0.4 Naći opšte rešenje diferencijalne jednačine

$$y' + y \cos x = e^{-\sin x}.$$

U ovom primeru je

$$P(x) = \cos x, \quad Q(x) = e^{-\sin x},$$

pa se primenom formule (4) dobija opšte rešenje

$$y = e^{-\int \cos x dx} \left[C + \int e^{-\sin x} e^{\int \cos x dx} dx \right],$$

tj.

$$y = e^{-\sin x} [C + \int dx],$$

odnosno

$$y = e^{-\sin x} [C + x].$$

Primer 0.5 Naći opšte rešenje diferencijalne jednačine

$$y' = \frac{y}{x + y^2}.$$

Primetimo da prethodna jednačina nije linearna po y i y' ali jeste po x i x' . Uzimajući u obzir da je

$$y' = \frac{dy}{dx} = \frac{1}{\frac{dx}{dy}} = \frac{1}{x'},$$

imamo da je

$$x' = \frac{x + y^2}{y},$$

tj.

$$x' - \frac{1}{y}x = y.$$

Rešavajući je korišćenjem formule (4), lako dobijamo opšte rešenje

$$x = y^2 + Cy.$$